

על חוק הספריות במדינות מקנדינביה

א. נורבגיה

נורבגיה התמהמהה לא מעט עד לחקיקת חוק-הספריות הראשון שלה. חוק זה לא בא אלא בשנת 1935, דיחוי הממושך נבע בעיקר מן הנסיבות הכספיות החמורות, והאנשים הקובעים במקצוע הספרנות חששו שמא תרומתו של חוק זה בלתי מספקת. אולם למעשה הביא החוק של 1935 הענקות רחבות-ידי, ביחס. מאידך כלל החוק הסתייגות מרחיקת-לכת בקבעו כי שיעורי ההענקה יהיו תלויים, שנה שנה, בהקצבתו של הפרלמנט (סטורטינגט). אף על פי כן כלל החוק מספר תקנות מועילות, דוגמת התקנה על עזרת המדינה לספריות מרכזיות (ספריות המשמשות מחוז בעל שיעור שטח נרחב).

התקנה החשובה ביותר בחוק-הספריות הנורבגי הראשון דנה בספריות לבתי-ספר. החוק קובע כי בכל בית-ספר עממי באיזור כפרי שמספר תלמידיו עולה על 12 מן הראוי שימצא בו אוסף ספרי-קריאה לתועלת התלמידים. תקנה זו הביאה להתפתחות עצומה בשדה הספריות לבתי-הספר. לדוגמה נציין כי מספר הספריות בבתי-הספר עלה מ-982 בשנת 1930, עד 4785 בשנת 1949; באותן השנים עלה מספר הכרכים בהן מ-223,000 ל-712,000 ומספר הכרכים שניתנו בהשאלה בשנים אלו, מ-720,000 עד 1,500,000.

נתברר כי חוק הספריות הראשון היה לו ערך רב בהתפתחות הספריות בנורבגיה, אף כי ההסתייגות שנזכרה לעיל צמצמה את יעילותו במידה ניכרת. אחרי מלחמת העולם השנייה השתדלו חוגי הספרנים להשיג תיקונים בחוק; ואכן בדצמבר 1947 הועבר בפרלמנט הנורבגי חוק הספריות החדש, שנכנס לתקפו ב-1 ביולי 1949.

החוק החדש מהווה התקדמות ניכרת. אחד הקווים החשובים שבו הוא הטלת החובה להקמת ספריות ציבוריות וספריות לבתי הספר. לפי הוראה מפורשת בחוק זה חייבות כל העיריות והמועצות הכפריות וכן בתי-הספר המחוזיים לקיים ספריות ולהקציב לצרכיהן קצבות שנתיות. הוראה זו על דבר ספריות-חובה עוררה התענינות רבה בארצות אחרות אשר בהן אין קיימים חוקים מפורשים בנידון זה.

נוסח החוק תורגם לאנגלית בידי ספרנים אמריקניים ועקב כך נתפרסם החוק בחוגי ספרנים מחוץ לנורבגיה. שיפור ניכר יש בחוק החדש לגבי שיעור ההקצבות לאספי הספרים השונים, מאחר שיש בו הסתלקות מן ההסתייגות התולה את ההענקות השנתיות בהקצבת הפרלמנט הנורבגי. מעתה על הפרלמנט להקציב סכומים בהתאם לשיעורים הקבועים בחוק ועל ידי כך, יגדל במידה ניכרת שיעור ההענקה של המדינה.

יתרון נוסף שהובא בחוק החדש הוא תמיכת המדינה בכל הספריות הציבוריות בנורבגיה, כנגד ההסדר הקודם שזיכה בתמיכה זו רק את האספים הכפריים ואת העיירות שאוכלוסייתן אינה עולה על 4.000 נפש. החוק החדש משהו, איפוא, את זכויותיהן של כל הספריות — דבר העשוי להגדיל את רגש האחדות ביניהן.

הענקות מוגדלות ניתנו, בתוקף החוק החדש, גם לספריות המרכזיות. כן הוכללו במינהל המדינה ספריות אחרות, כגון אספריהספרים של בתי-הספר התיכוניים, בתי-ספר לנוער וכיתות המשך, וכן בתי-ספר טכניים.

אחרון אחרון, מן הראוי לציין כי בסוף החוק כלול סעיף להגנת זכויותיהם של הסופרים. חוץ מהקצבות המדינה לספרים ולספריות קובע החוק, כי מדי שנה בשנה יוכנס לקרן הסופרים סכום שלא יעלה על 5% מן ההקצבה. קרן זו מגמתה לתמוך בסופרים נורבגיים ובאלמנותיהם, וכן לשמש פצוי על השמוש בספריהם בספריות.

כפי שראינו לעיל יש בו בחוק הספריות החדש של נורבגיה יתרונות רבים, אך עם זאת אין הוא נקי גם מליקויים. די אם נציין כי סכום המינימום של ההקצבה העירונית הועמד על 0.25 כתר לתושב לשנה, סכום נמוך ביותר, היות ועיירות רבות אינן מקציבות מעולם סכום העולה על מינימום זה. כמו כן נמוכים ביותר שיעורי ההענקות לספריות בתי הספר, בעיקר בשים לב להאמרת מחירי הספרים והכריכות. לפיכך זקוקות הספריות המרכזיות להגדלה נוספת של ההקצבות. יש מקום לשאול אם אין להביא תחת פיקוח המדינה גם סוגים אחרים של ספריות, כגון ספריות טכניות שאין להן הגנה טכנית הולמת וכן מספר ספריות צבאיות. משום כך מרבים בחוגי הספרנים לדון בשאלה אם יש לנסות להשיג תיקון נוסף לחוק הספריות.

אף על פי שיש עדיין מקום לשיפורים ושכלולים בשדה זה, אפשר לומר בבטחה כי חוק הספריות השני בנורבגיה יתרום תרומה חשובה להתפתחות מהירה בשדה הספריות הציבוריות וספריות בתי הספר בנורבגיה.

ארנה קילדל

(ליברי)

ב. שבדיה

ביוני 1949 הגישה ועדה ממשלתית שבדית (שמונתה ב־1946) את הצעותיה לחוקה חדשה בדבר הספריות הציבוריות שתבוא במקום החוק הנוכחי העומד בתקפו זה 20 שנה. להלן סיכום הסעיפים החשובים ביותר שבחוק החדש המוצע: הבעלות על הספריות הציבוריות תישאר בידי העיירות. התנאים לקבלת

עזרת המדינה ישופרו במידה כזאת שיגבירו את רצון העיריות לכונן ספריות ציבוריות ולטפחן. קבלת תמיכתה של המדינה תותנה בהקצבה של העיריה בשיעור אחוז מסויים מכלל הכנסותיה. המדינה תכסה או את ההפרש בין הקצבת העיריה לבין קיצבה בשיעור 3.50 כתרם שבדיים לנפש, בתחום שיפוטה של העיריה (כלומר כ-4/10 שילינג בריטיים בקירוב). בצירוף הכנסות אחרות תגיע ההקצבה לשיעור 4.50 כ"ש לנפש (שהם כ-5/9 שילינג בריטיים). ספרייתה של עיריה ממוצעת תקבל באורח זה כחמישים אחוז מהכנסותיה מקופת המדינה. הועדה מציעה לכלול במינהל אחיד את כל הספריות הקיימות בתחום שיפוטה של כל עיריה.

בכל מחוזות המדינה תהיה ספריה מרכזית שתשמש הן כספריה עירונית והן כספריה מחוזית (כ-22 מתוך 24 המחוזות כבר ישנן ספריות כאלה). הואיל ויש מספר מחוזות גדולים ביותר או מאוכלסים ביותר, יחולקו שבעה מהם לשני תת-מחוזות ולכל אחד מהם תהיה ספריה מרכזית נפרדת. תפקידן של אלו יהיה לעודד ולטפח בכל הדרכים שירות-ספריות באזורים הכפריים. שתי ספריות גדולות — הלא הן הספריה הציבורית של סטוקהולם וזו של מלמו — תשמשנה כתחנות ריכוז לשירות השאלה בין-ספרייתי. הספריה הציבורית של גוטבורג תהא האחראית לשירות הספרייתי של אניות הסוחר, הנווטים וצוותות מגדלי האור.

ספריות לברי-חולים תוקמנה בכל בתי-החולים הציבוריים למיניהם. תקציב שנתי של 12 כתרם שבדיים (בערך 16/7 שילינג בריטיים) יוקצבו מקופת המדינה לכל מיטה לכיסוי הוצאותיהן של ספריות בתי-החולים ואלו תפעלנה כסניף של הספריה הציבורית או המרכזית הקרובה. בכל מקום שהדבר ניתן לביצוע. הסדר דומה הוצע בנוגע לספריות בתי-סוהר, אלא שההוצאות, כאן, נאמדו ב-10 כתרם שבדיים (כ-13/10 שילינג) לשנה לאסיר.

ספריות צבאיות ימומנו כליל על ידי המדינה. גם לספריות כנסייתיות ולספריות בתי-ספר שבדיים בחו"ל תינתנה הענקות מסויימות. עובדי הספריות ימוינו לעובדים מקצועיים ולבלתי-מקצועיים. על הראשונים ייחשבו מסיימי קורס בן שנה בתורת הספרנות בבית-ספר מקצועי. לקורס יתקבלו בעלי דרגה אקדמאית. שעבדו שנת עבודה מעשית בספריה; או בעלי השכלה עצמית שעבדו שלש שנים עבודה מעשית כמתלמידים בספריה, המוכרת כמוסד מדרך. כן יאורגנו קורסים מתקדמים בספרנות.

ייסוד ספריות בתי הספר יהיה חובה לפי החוק ומימונן יחול על קופת המדינה. הסכום המוצע הוא 7 כ"ש (כ-8 שילינג) לתלמיד לשנה. מסכום זה ישמשו כ-5 כ"ש לרכישת ספרים וכ-2/9 כ"ש לכסוי שכר העובדים. מכל הקצבות המדינה ינוכו כשני אחוזים לקרן למפעלים משותפים. החשוב ביותר שבהם יהיה כינון מרכז ביבליוגרפי שימציא לספריות רשימות ביבליור-גרפיות, ידפיס כרטיסי קטלוגים וכיו"ב.

מחלקת הספריות, הקיימת ליד משרד החינוך, תאורגן מחדש כלשכה עצמאית לספריות. בראשה יעמוד מנהל הספריות, והתקן שלה יכלול את מנהל ביה"ס לספרנות, ארבעה יועצי ספריות ולידם עשרה פקידים.

הסלום המלא הדרוש לביצועם של תיקונים אלה בספריות הציבוריות (כולל בת־חולים, בת־סוהר וספריות צבאיות) וכן בספריות בתי־הספר נאמד ב־1,5 מיליון ל"ש, בקירוב. עצם ביצוע התיקונים יימשך כעשר שנים. עדיין לא ידוע מתי ובאיזו צורה סופית תביא הממשלה את החוק המוצע לפי הריקסדאג.
(ליברי)
קרסטין מונק אף רוזנסכולד

ג. דנייה

מאז 1920 יש לה לדנייה חוק בדבר ספריות עממיות ומאותו תאריך מתחיל גשגוגן של ספריות אלה. החוק של 1920 נבדל מהחוקים האנגלו־סכסיים בכך שהוא קובע בעיקר את התמיכה שהמדינה חייבת לתת לספריות — כמובן בתנאים מסויימים שהללו נתחייבו למלא — אך מבלי להתנות תמיכה זו בהשתתפות קבועה מצד המועצות המקומיות.

החוק החדש מיום 27 במאי 1950 מהווה צעד קדימה, שכן מפורשת בו חובת המועצות המקומיות לשאת בהחזקת ספריותיהן. מעתה אין המועצה המקומית יכולה לסרב להקציב לספרייה הקיימת בתחום שיפוטה את העזרה הכספית הדרושה להבטחת פעולתה הסדירה. יתר על כן, החל משנת 1960 תינתן לתושבי מועצה מקומית אשר אין בה ספרייה זכות לתבוע את הקמתה ועל המועצה המקומית למלא תביעה זו, אם היא נתמכת על ידי לא פחות מ־10% ממספר הבוחרים (אולם אין להקים בתחומיה יותר מספרייה אחת).

כן קובע החוק כי המועצות האזוריות חייבות להמציא לספריות המרכזיות מן הסוג הדני את האמצעים הדרושים לצרכיהן. לפנים היתה הקצבה זו ענין של רשות.

אשר להקצבות מטעם המדינה נמצא כי הללו יוגדלו באופן ניכר, במיוחד לגבי הספריות הגדולות, מאחר שהפרלמנט נוכח שבהשוואה עם הספריות שבישובים הקטנים לא זכו הספריות הגדולות לחלק המגיע להן. אותן ספריות קטנות זכו להקצבה מאת המדינה בשיעור המגיע עד ל־80% מתקציבן המקומי — אחוז זה לא יוגדל עתה — ואילו הספריות שבישובים הגדולים קיבלו עד כה הקצבה מהמדינה שהתחסה לתקציב המקומי לפי החישוב הבא: כנגד 15.000 הכתרים הדניים הראשונים שבתקציב המקומי קיבלו 80%, כנגד 10.000 הבאים — רק 40% וכנגד כל סכום נוסף מן ההקצבות המקומיות — 20%. בדרך זו לא קיבלו הספריות הגדולות מהמדינה אלא מעט יותר מ־20% מתקציבן המקומי. אמנם יש לציין כי גורלן שפר בהרבה מזה של אחיותיהן בשבדיה ובנורבגיה, שכן הללו נפגעו קשה מן התקנות שבאותן ארצות, הקובעות כהענקה מכסימלית 10.000 כתרים (שבדיה) ו־3.000 כתרים (נורבגיה).

לפי החוק החדש נקבעות ההקצבות כלהלן: כנגד 25.000 הכתרים הדניים הראשונים המופרשים לספריות מן התקציב המקומי, תתן המדינה 80%; כנגד 25.000 הכתרים הבאים — 40%, וכנגד כל סכום נוסף — 25%. להקצבות אלה

יוסף תשלום מיוחד לכסוים של הסכומים שיוצאו לרכישת ספרים על ידי ספריות גדולות, אשר הכנסותיהן מן התקציב המקומי עולות על 50.000 כתרם דניים. אחרון אחרון, תמיכתה של המדינה בספריות העירוניות המשמשות גם כ"ספריות מרכזיות". לפנים לא קיבלו אלה על שירותן המיוחד לספריות האחרות שבמחוזן אלא 6.400 כתרם דניים, ואילו עתה רשאיות הן לקבל הענקה בשיעור של 20.000 כתרם לכל היותר.

לתקנות החדשות האלה תיודענה תוצאות חשובות למדי. בשעה שבשנת 1948-9 לא הגיעה תמיכת המדינה אלא ל-4 מיליונים כתר, בקירוב, הרי ב-2—1951 תגיע התמיכה ל-7 מיליונים כתר, בקירוב (כתר דני אחד שוה ל-50 פרנקים צרפתיים או שילינג אנגלי אחד. אוכלוסית דניה מונה 4 מיליונים נפש, בקירוב). לפיכך תקבל, דרך משל, הספרייה העירונית של קופנהאגן, תמיכה מהמדינה בסך של 632.000 כתר, בקירוב, כנגד 375.000 כתר, לפי החוק הישן.

בין שאר התקנות של החוק יש לציין כי לספריות המרכזיות אשר להן שירות של ספרייה נידת ("ביבליובוס") לתועלתן של הספריות הכפריות, תחזיר המדינה את מחצית הוצאות התובלה שלהן.

כמו כן קובע החוק בין היתר כי כל ההשאלות תיעשנה ללא כל תשלום. לפנים היה זה בגדר המותר לדרוש מן הקוראים תשלום קטן, אלא שרק ספריות מעטות השתמשו ברשות זו, והיה זה, איפוא, טבעי לקבוע השאלת חינם כעיקרון. החוק הדני החדש, בדבר הספריות העממיות וספריות הילדים — החוק כולל גם את אלה — מעיד על התקדמות ראויה לציון בהתפתחותן של הספריות העממיות.

רוברט ל. נהסן

(עברית: חנה פרגר)

(ליברי)